

Akteri rekonstrukcije Cvjetnoga trga u Zagrebu¹

Anđelina Svirčić Gotovac
Jelena Zlatar

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Hrvatska
e-mail: angelinasg@gmail.com; zlatar.jel@gmail.com

SAŽETAK Slučaj planirane gradnje stambeno-poslovnoga kompleksa na Cvjetnom trgu u Zagrebu zanimljiv je na više načina, a analizom diskursa triju dnevnih novina (*Jutarnji list*, *Večernji list* i *Vjesnik*) istražili su se akteri uključeni u taj projekt u 2007. i početkom 2008. godine. Ukratko, slučaj Cvjetnoga trga može se objasniti planiranjem projekta gradnje od strane investitora T. Horvatinčića – predstavljenoga javnosti krajem 2006. godine. Projekt je izazvao iznimno burnu raspravu oko načina gradnje i planiranoga rušenja na prostoru uz Cvjetni trg, što je dovelo do profiliranja dviju suprotstavljenih strana – onih koji su podržavali cjelokupni projekt i onih koji su od početka protiv njega. Zagovornici ovoga projekta često su se pozivali na nužnu promjenu zapuštenih donjogradskih blokova i time naglašavali njegov javni interes kao interes građana Zagreba. Protivnici su pak naglašavali ugroženost javnoga prostora i javnih interesa, prometnu zagušenost koja će nastati, te narušavanje kulturne i povijesne baštine središta grada. Ovako polarizirana situacija istaknula je glavne aktere uključene u slučaj Cvjetni trg, a mogu se izdvojiti prema sljedećoj tipologiji: politički, ekonomski, stručni i civilni akteri. Planirano rušenje izazvalo je otpor civilnoga sektora (Pravo na grad, Zelena akcija i dr.), dijela stručnjaka (arhitekata, urbanista, glumaca, sociologa i drugih) i dovelo do više ili manje organiziranih prosvjeda. U javnosti je od samoga početka projekta stvoren dojam izrazite podrške određenih institucija grada Zagreba i osobno gradonačelnika M. Bandića za nastavak projekta jer je u više navrata mijenjan GUP (Generalni urbanistički plan) Zagreba. Na kraju je projekt, zahvaljujući stvorenim reakcijama u javnosti i medijima, ipak doživio neke preinake, a glavni je investitor čak “prijetio” odustajanjem od projekta. Bez obzira na mogućí krajnji scenarij, pitanje je koliko će ovaj projekt, ako se završi, biti inkorporiran u središte grada.

Ključne riječi: Zagreb, Cvjetni trg, akteri, javni prostor, rekonstrukcija, gentrifikacija, analiza diskursa.

Primljeno: travanj 2008.

Prihvaćeno: svibanj 2008.

¹ Tekst je dijelom nastavak na već objavljeni rad istih autorica pod nazivom *Reconstruction of Central Business District (CBD) – Example of Cvjetni trg in Zagreb*. Spasić, N. (Ur.). U: Održivi prostorni razvoj gradova. Tematski zbornik radova, drugi dio. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije.

1. Teorijski okvir

Društveni akteri kao pokretači razvojnih procesa u prostoru najjednostavnije se mogu objasniti kroz dihotomnu podjelu na nove i stare, slabe i jake, urbane i ruralne, globalne i lokalne i sl. Neki akteri, kao nositelji društvenoga djelovanja i promjena, gube dosadašnji značaj, a drugi ga pak dobivaju. U svim segmentima društva postoji velik broj različitih aktera pa tako i u segmentu grada ili segmentu urbanoga. Urbani fenomen sadrži složen sistem aktera (Bassand, 2001.) dok svaki tip društva i grada sadrži sistem hijerarhiziranih aktera (Vujović, 2006.). Novija istraživanja uvjerljivo pokazuju da je društveni prostor poprište sučeljavanja i kompeticije različitih aktera za postizanje određenih ciljeva. Pod “akterom podrazumijevamo individu u ili grupu koja zauzima položaj u društvu i društvenim pokretima, pa otuda nejednako raspolaže resursima društva; koja brani interese i vrijednosti; koja održava odnose s drugima; koja uvijek, vodeći računa o tom položaju, oblikuje identitet u interakciji s drugim (identitet daje smisao njenoj egzistenciji); koja nudi projekte društva i svakodnevnoga života i želi ih realizirati” (Bassand, 2001.).

Akteri utječu na kvalitetu života, upotrebu prostora, prostornu i socijalnu mobilnost, na naseljenost i naseljsku morfologiju (Seferagić, 2005.; Hodžić, 2005.; Župančić, 2005.). Hrvatska je, kao i sve druge zemlje, zahvaćena globalizacijskim procesima, stoga i akteri postaju *globalni* (politički, ekonomski, stručni) i kao takvi premrežuju svijet, a *lokalni* se akteri u to uključuju, suprotstavljaju im se ili su isključeni (Soja, 2000.; Castells, 2000.; Sassen, 2001.). Isključenost ili nedovoljna uključenost određenih aktera u nastalim promjenama u društvu i prostoru fenomen je u svim pa i u tranzicijskim društvima. Na primjeru istraživana slučaja Cvjetni trg nastojat će se izdvojiti akteri koji imaju više utjecaja i moći i akteri s manje utjecaja i moći, iz čega i slijedi njihova uključenost ili neuključenost u promjene u društvu. Slučaj Cvjetnoga trga poprište je sučeljavanja različitih aktera i idealtipski primjer društvene strukturiranosti i stratificiranosti jer predstavlja položaj i utjecaj tih aktera. U radu se polazi od pretpostavke da postoji izrazita hijerarhizacija svih aktera uključenih u ovaj slučaj. U istraživanom slučaju Cvjetnoga trga koristit će se tipologija četiri tipa aktera: 1. *stručnjaci za prostor*; 2. *politički akteri*; 3. *ekonomski akteri* i 4. *stanovnici/korisnici/građani* (Bassand, 2001.). Prema navedenoj tipologiji izdvojit će se predstavnici svih tipova aktera uključenih u projekt, te će se s razvojem događaja oko gradnje planiranoga kompleksa pokazati kako se pojedini akteri nameću kao važni, ili pak gube na značaju, te tako utječu na razvoj krajnje situacije.

1.1. Procesi gentrifikacije i rekonstrukcije gradskoga centra

Procesi koji su usko vezani uz djelovanje aktera u urbanom i javnom prostoru kao što je to Cvjetni trg, procesi su *gentrifikacije* i *urbane obnove*, a neodvojivi su od procesa urbanizacije i modernizacije, kao i njima srodnih procesa. Gentrifikacija je proces prestrukturiranja društvenih slojeva i aktera u prostoru, odnosno način uvođenja viših klasa u obnovljene centre gradova. Ovi su procesi s vremenom popri-

mali različita obilježja te donosili različit utjecaj pojedinih aktera na prostor. Procesi *urbanoga uljepšavanja* (*emblemshment*) i *urbane obnove* u svijetu započinj u 60-tih godina 20. stoljeća, a kod nas nešto kasnije. Započeli su i razvijali su se iz obnove porušenih gradova nakon Drugoga svjetskog rata, ali i zbog opadanja kvalitete života u središnjim dijelovima gradova, što je otvaralo mogućnost novoga uređivanja i rekonstrukcije većine gradova (prema Čaldarović, 1989.). O tome govori i poznati Lefebvreov pojam "prava na grad" kojim se označava proces čišćenja siromašnih gradskih četvrti, gdje se siromašni stanovnici istjeruju u korist bogatih (Lefebvre, 1976.). I ovdje se može reći da je vidljiv proces tzv. elitizacije stanovanja – u skupe i moderne stanove naseljava se viša klasa ili određeni pojedinci koji sebi mogu priuštiti skupu i elitnu razinu stanovanja u gentrificiranom dijelu centra grada.

Sam proces i pojam gentrifkacije objašnjava se kao "konverzija socijalno marginalnih područja i područja stanovanja radničke klase centra grada u srednjoklasna područja stanovanja, a predstavlja pokret privatnoga investiranja u centralna područja glavnih urbanih centara koji je započeo šezdesetih godina" (Zukin, 1987.:129.), odnosno taj se proces može objasniti i kao "proces prostorne i socijalne diferencijacije". Gentrifikacija podrazumijeva poduzimanje određenih akcija koje su potpomognute, najčešće privatnom, ali i državnom inicijativom na izgled grada i pojedinih gradskih dijelova, a sa svrhom njihova uređivanja i "uljepšavanja". Na taj način određeni marginalni dijelovi u blizini središta grada (nekad radničke četvrti) nastoje se pomaknuti i utjecati na stvaranje proširenoga i uredenoga centralnog dijela grada, u koji se zatim smještaju "više" ili srednje klase. Kroz taj proces uljepšavanja koji je rezultat i vrijednosnih orijentacija prema izgledu i slici grada u kojem stanovništvo svakodnevno živi, odvija se i "popravljanje" socijalne strukture stanovništva, koja zatim u poljepšanom i eventualno gentrificiranom urbanom okruženju onda "bolje" funkcionira (Čaldarović, 1989.:123). Procesom socijalne diferencijacije u središte se sada nastanjuju tzv. "bolje" ili imućnije klase koje zbog svoga višeg statusa nastoje poboljšati i svoju neposrednu životnu sredinu, odnosno direktno utječu na izgled (centra) grada. Pojedini zahvati na izgled grada mogu se poduzimati i zbog prirodnih razloga, kao što je propadanje grada do kojega neminovno dolazi vremenom, ali mogu biti inicirani i političkim, ekonomskim i socijalnim razlozima.

Iako proces gentrifkacije često uključuje rehabilitaciju stambenih četvrti radničke klase, može se dogoditi i u nestambenim područjima gdje je buduća zgrada ekonomski isplativa i gdje je dovoljno sigurno da će rehabilitacija biti održiva (Zukin, 1982.; u: Schaffer; Smith, 1986.:347). Gentrifikacija prvenstveno počinje kao rezidencijalni proces, a uključuje i restrukturiranje centralnoga gradskog središta i njegova budućega korištenja. Proces gentrifkacije obično uključuje obnavljanje komercijalnoga razvoja (razne trgovine, poslovni uredi i sl.), kao i novi razvoj rekreacijskih mogućnosti (Schaffer; Smith, 1986.:347). Na različitim lokacijama gentrifkacija poprima različite oblike, ali općenito obuhvaća obnovu starih gradskih jezgara i zgrada u centru grada za novu upotrebu, a uglavnom se cilja na srednju klasu. Ponovnim ulaganjima područja srednjoklasnoga življenja dobivaju na cijeni, pa gentrifkacija postaje profitabilna opcija (Schaffer; Smith, 1986.:347).

Proces gentrifikacije u slučaju Cvjetnoga trga (što je najčešći način od 90-tih godina 20. st. i u tranzicijskim zemljama) potaknut je privatnim ulaganjem i kapitalom. Takvu gentrifikaciju privatnoga tipa (*private-led gentrification*) u 1980-ima definira ulazak privatnih investitora kao onih koji je potiču i osvajaju urbani front (Smith, 1986.; prema Webb, 2007.:34). U slučaju Hrvatske ti su se fenomeni počeli događati od 1990-ih godina 20. stoljeća i nastavili do danas. Oni gradovi koji nisu imali iskustvo ekstenzivne gentrifikacije postali su agresivniji u svojem pokušaju da privuku kapital za obnovu područja u središtu grada (*inner city areas*) (Webb, 2007.:34). I u ovom su slučaju grad Zagreb, odnosno pojedine gradske institucije, odigrali značajnu ulogu privlačenja kapitala i ulaganja u projekt.

Uz gentrifikaciju se neposredno veže i “pojam *urbane obnove (urban renewal)* koji je osobito šezdesetih i sedamdesetih godina bio povezan s pomodnim pokretom očuvanja i rekonstrukcija povijesnoga nasljeđa” (Čaldarović, 1989.:123), čime se nastojalo gradu vratiti njegov prijašnji izgled naglašavajući povijesne vrijednosti. Danas se, međutim, urbanu obnovu nastoji provesti kroz izrazito modernističke zahvate u prostor grada, često izvan urbanoga konteksta već postojećega prostora. Primjerice, mnogi postojeći multifunkcionalni trgovački centri (shopping-centri) u središtu Zagreba koji sadržavaju luksuzne trgovine, poslovne urede, poneki i stambene dijelove, te podzemne garaže, često se smještaju u strogom centru grada i na neprimjereno malom prostoru (npr. Importanne Galerija). Tzv. zagrebački donjogradski blokovi, unatrag 30-ak godina relativno uspješno sačuvani od prometa, postali su u ovo tranzicijsko vrijeme idealno mjesto za gradnju podzemnih garaža kao jedan vid rješenja od prometnih gužvi. Tako se događa paradoksalna situacija da grad i njegovi političari umjesto da i dalje čuvaju gradsku povijesnu jezgru od privatnoga prometa upravo najviše inzistiraju da u njemu sagrađe garaže, a sve pod krinkom prometnoga rasterećenja.

2. Projekt Cvjetni trg u Zagrebu

Planirani je projekt od prvoga predstavljanja javnosti (krajem 2006. godine) izazvao brojne kontroverze. Može se reći da je prototip ambiciozno zamišljenoga privatnog ulaganja a u svrhu modernizacije, rekonstrukcije, a time i gentrifikacije ovoga dijela centra Zagreba. Financijski i idejni nositelj projekta, i uređenja blokova uz Cvjetni trg, investitor je Tomislav Horvatinčić i njegova Hoto grupa. Predviđeni prostor za gradnju na Cvjetnom trgu je 50.000 m² s ukupno 700 mjesta u podzemnoj garaži. Cijena čitavoga projekta procijenjena je na 2,9 milijuna eura. Nakon predstavljanja planiranoga projekta javnosti, razvila se poduža rasprava vezana uz buduću lokaciju projekta, njegove vlasnike, te narušavanje i mijenjanje izgleda postojećega trga. Budući da bi se planirani kompleks trebao smjestiti i na mjestu kina Zagreb, nastali su sukobi između dosadašnjega vlasnika koji je na netransparentan način prepustio pravo prvokupa investitoru Horvatinčiću iako je i Srpska pravoslavna crkva polagala pravo na njega kao jedan od bivših vlasnika (u prošlom socijalističkom sustavu država joj je zgradu oduzela i nacionalizirala). Predlagano je rušenje obližnje kuće pjesnika Vidrića i arhitekta Bollea, inače spomenika kultu-

Slika 1.

Izgled sadašnjega Cvjetnog trga



Izvor: <http://www.h-alter.org/admin/fckeditor/Image/0207/cvjetnitrpic.jpg>

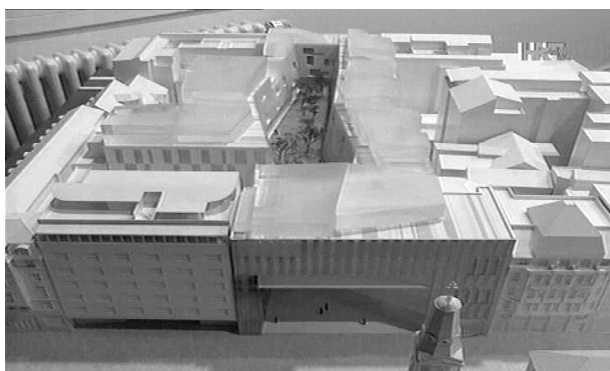
re i dijelova povijesne baštine grada. Međutim, najžešću raspravu izazvale su stalne izmjene i dopune GUP-a (Generalnoga urbanističkog plana Zagreba)² od strane Poglavarstva grada kojima se išlo u korist raznim privatnim inicijativama, a među njima i spomenutom investitoru. Takav način djelovanja ovih struktura primjer je simbioze gradskih i političkih aktera. Povezanost onih koji imaju veliku političku moć i utjecaj s gospodarskim strukturama koje posjeduju moć i kapital postaje primjer idealtipskoga povezivanja dviju važnih društvenih struktura. Tako npr. gradonačelnik Zagreba Milan Bandić u suradnji s glavnim gradskim urbanistom Slavkom

² Generalni urbanistički plan donosi se za Grad Zagreb i naselja koja imaju više od 30.000 stanovnika (Zakon o prostornom uređenju, članak 39.), a donosi ga Gradska skupština Grada Zagreba odnosno Gradsko vijeće po pribavljenoj suglasnosti županijskog odnosno Gradskog upravnog odjela uz prethodno mišljenje županijskog odnosno Gradskog zavoda (Zakon o prostornom uređenju, članak 40.). *GUP grada Zagreba je prostorni plan koji se u skladu sa zakonom, donosi za građevno područje naselja grad Zagreb granice kojega su određene Prostornim planom Grada Zagreba* (članak 6., Službeni glasnik Grada Zagreba broj: 14, od 31. srpnja 2003.). Granice obuhvata ovog plana vide se u sljedećem članku koji kaže: GUP se donosi za područja Grada Zagreba utvrđen Prostornim planom Grada Zagreba i obuhvaća njegovo uže gradsko područje između medvedničke šume i zagrebačke obilaznice, sa oko 220 km², uključujući njegovo povijesno središte (članak 4., Službeni glasnik Grada Zagreba broj 14 od 31. srpnja 2003.). GUP dakle, obuhvaća samo područje grada Zagreba ili Grad Zagreb, a Prostorni plan čitavu zagrebačku regiju (i Grad i Županiju zagrebačku zajedno).

Dakićem, te savjetnicima iz raznih gradskih zavoda za planiranje grada, otvoreno i s velikom podrškom kreće u ovaj projekt zalažući se da investitor Horvatinčić započne s njim što prije. Zanimljivo je što je unatrag godinu dana, od kada se počeo spominjati ovaj projekt i od kada su započele različite aktivnosti oko njega, dvaput mijenjan GUP Zagreba, te prilagođavan ovom i ostalim projektima planiranim od strane politike, prvenstveno samoga gradonačelnika. Nasuprot njima nalazi se velik dio stručnjaka i profesionalaca, civilnih udruga i građana. Iako svi nisu bili direktno vezani uz urbano-prostornu problematiku, iskazali su zabrinutost za ovaj dio grada i nastojali zaustaviti projekt Cvjetni trg. Brojni su arhitekti, urbanisti, povjesničari umjetnosti, urbani sociolozi, umjetnici, glumci u suradnji s civilnim udrugama Zelenom akcijom i Pravom na grad angažirano djelovali cijelu 2007. godinu, organizirajući javne prosvjede i potpisivanje peticija u cilju sprečavanja radikalnoga mijenjanja ovoga prostora. Međutim, nisu svi stručnjaci za prostor dijelili iste stavove pa je jedan dio njih podržavao i branio projekt.

Slike 2. i 3.

Izgled Cvjetnoga trga nakon gradnje potencijalnoga kompleksa



Izvor: <http://www.x-build.net/4images/data/media/30/kristali.jpg>

2.1. Trg kao javni prostor

Trg je tip javnoga prostora za koji su stanovnici grada možda i najviše vezani pa svaka interpolacija na njegov prostor ne prolazi bez reakcije građana. Trgove obilježava polifunkcionalnost gradskih djelatnosti što je nužan preduvjet za potpuni urbani život. Mogu se razlikovati “četiri osnovne ideje ili koncepcije” gradskoga centra: 1. reprezentativni (monumentalni) centar; 2. poslovni centar (CBD – Central Business District); 3. društveno-kulturni centar i 4. multifunkcionalni centar (prema Perković, 2002.:267). Primarni zagrebački gradski centar odnosi se uglavnom na Jelačićev trg (Trg bana Josipa Jelačića) i Cvjetni trg (Trg Petra Preradovića) dok sekundarni gradski centar čine ostali brojni trgovi u širem središtu grada (Kvaternikov trg, Britanski trg, Trešnjevački trg i dr.). Primarni gradski centar s Cvjetnim trgom može se okarakterizirati kao multifunkcionalni ili mješoviti centar jer sadrži sve spomenute funkcije u sebi, i funkciju poslovnoga, kulturnog i političkog (reprezentativnog) centra iako te funkcije nisu u potpunoj ravnoteži i nisu podjednako zastupljene. Često su prisutne, ali ponekad jedna nauštrb druge, ovisno o vremenu u kojem se društveni ili politički život grada odvija. Multifunkcionalni centar “nije ni spomenik, ni zona specijaliziranih usluga, ni ‘kulturni geto’, nego gradski centar u pravom smislu riječi – tj. dio grada u kojemu se odvija koncentrirani i potencirani urbani život” (Perković, 2002.:269).

Javni urbani prostori imaju brojne odlike i obilježja a jedna od njih je *percepcija javnih prostora* kroz koju se očituje način na koji javnost doživljava sam prostor i promjene ili poremećaje na njemu. Navika vezivanja uz prostore traži vezivanje uz prošle slike, pa se svaka inovacija sporo prihvaća, odnosno “traži svoje vrijeme za adaptaciju”. Stoga se čini da se svaki “novi temporalitet” nužno sukobljava sa “starim temporalitetom”, pri čemu valja istaknuti da će – jednom – i sadašnji novi temporalitet, nositi epitet “starog” i biti u sukobu s nekim “novim” (Čaldarović, 1996.:87). Prema tome, može se očekivati da će promjene Cvjetnoga trga s vremenom ipak biti adaptirane u sliku nekoga novog Cvjetnog trga, manje ili više prihvaćenu.

Na oba središnja trga u Zagrebu odnosi se i obilježje *procesualnosti javnih prostora*, odnosno njihove dinamičnosti, stalne mijene i prisutnosti javnoga života na njima svakodnevno. “Na njima i u njima se zapravo uvijek ‘nešto drugo’ i novo događa, a to je upravo jedan od njihovih osnovnih atrakcijskih elemenata (npr. ‘vidjeti i biti viđen’)” (Čaldarović, 1996.:87). Slikovit primjer je zagrebačka subota ujutro na relaciji između ova dva trga kada se može vidjeti i doživjeti koliko spomenuti elementi privlače različite grupe ljudi na ova mjesta da bi se bilo dijelom te procesualnosti. Neki se žele vidjeti s prijateljima, popričati, prošetati i tome slično, a nekima je glavni interes biti u tzv. središtu zbivanja ili među “poznatima” koji su i inače redoviti posjetitelji ovih javnih mjesta. Izgradnjom planiranoga projekta dosadašnja procesualnost i javnost trga kao takvoga vjerojatno će biti narušena.

3. Metode i rezultati istraživanja

Istraživanje rekonstrukcije užega centra grada Zagreba, u slučaju Cvjetnoga trga, provedeno je kroz analizu članaka objavljenih 2007. i dijelom u 2008. godini. Za istraživanje su korištene tri dnevne novine: *Jutarnji list*, *Večernji list* i *Vjesnik*, odnosno novinski članci vezani uz navedeni predmet istraživanja. Za analizu diskursa u tekstu je interpretirano 18 članaka (od siječnja 2007. do ožujka 2008.) biranih na temelju sljedećih kriterija: relevantnosti teme, zanimljivosti teme, važnosti uključenih aktera i vremenskoga kontinuiteta cijeloga slučaja. Analiza diskursa metoda je kvalitativnoga tipa a ishodišna točka joj je deskripcija makrosvijeta kroz analizirani i problematizirani mikrosvijet. Bazira se na odnosu manifestno – latentno u sadržaju članaka, odnosno onom vidljivom i nevidljivom, ali postojećem kontekstu problema. “Analiza diskursa jest mikroanaliza komunikacijskoga događaja kao djelića društvenosti (ili povijesti), ali traga za (društvenim) makrofenomenima. Analiza diskursa ima socio-politički cilj: u govoru pronaći načine na koje se uspostavljaju odnosi nejednake raspodjele moći ili dominacije (civilizacijske, kulturne, rasne, nacionalne, klasne, spolne, dobne, statusne...)” (Ivas, 2005.:18). Analize medija, a time i analize tiska (članaka) kao pisanoga medija, nastoje protumačiti sadržaj članaka kroz njegov širi kontekst. Tako i teoretičar analize diskursa N. Fairclough naglašava važnost analize teksta (tekstualne analize) unutar analize diskursa, navodeći teorijske, metodološke, historijske i političke razloge važnosti korištenja takve analize. Politički razlog pojašnjava time kako se upravo kroz tekst provode socijalna kontrola i socijalna dominacija te kako analiza teksta kao dio kritičke analize diskursa može biti važan politički izvor u stvaranju kritičke osviještenosti jezika (Fairclough, 1992.:211–212).

3.1. Rezultati analize diskursa

Iz navedene i korištene tipologije aktera u tekstu se izdvajaju izabrani članci vezani uz temu Cvjetnoga trga i aktere oko njega. U nastavku su navedeni u obradi korištene dnevne novine, datumi novina, naslovi članaka i citati pojedinih aktera s interpretacijom sadržaja izabranih (18) članaka. Analiza diskursa provedena je u vremenu od 5. siječnja 2007. do 31. ožujka 2008. godine. U obradi je uvedena podjela “članak – analiza diskursa” putem koje se prvo iznosio kratak sadržaj članka, a zatim njegova interpretacija i analiza.

1. Vjesnik, 5. siječnja 2007.: “Luksuzni stanovi, bazeni, park, garaže – u srcu grada!”

ČLANAK: Na pozivnom anketnom natječaju za uređenja bloka bivšega kina Zagreb i tiskare Vjesnik pobijedio je rad renomiranog arhitekta Borisa Podrecce, profesora na Arhitektonskom fakultetu u Stuttgartu. Ulaz u atraktivan kompleks bio bi iz Cvjetnoga trga, na mjestu bivše tiskare, koja će se rušiti. Kompleks ima površinu od oko 50 tisuća “kvadrata”, od kojih polovica otpada na podzemne garaže.

“Ako Zagreb želi postati europska metropola, mora revitalizirati donjogradske blokove koji su veliki potencijal”, ističe Podrecca.

“Još nema govora o početku gradnje. Poštovat ćemo sve zakonske procedure”, ističe T. Horvatinčić.

ANALIZA DISKURSA: Predstavljanjem zagrebačkoga projekta Cvjetni trg arhitekta B. Podrecca zapravo je započela cjelokupna priča oko ovoga trga. Projekt je okarakteriziran kao revitalizirajuća intervencija u donjogradski prostor kojom bi se Cvjetni trg modernizirao i približio europskim standardima. Investitor T. Horvatinčić, koji je i financijski i idejni nositelj projekta, naglašava kako će poštovati sve zakonske procedure u izgradnji kompleksa, čime želi ostaviti dojam profesionalnosti i želje za ulaskom u projekt, ali na sasvim transparentan način. Projekt je tako predstavljen u jednom pozitivnom tonu, kao pokušaj moderniziranja i uljepšavanja zapostavljenoga i ruiniranoga gradskog prostora.

2. Jutarnji list, 16. siječnja 2007.: “Gradnjom ‘Kristala’ nestaju ‘štakornjaci’”

ČLANAK: Gradska vlast i gradonačelnik M. Bandić smatraju da je uređenje “štakornjaka” kod kina Zagreb prijeko potrebno, kao i uređenje svih donjogradskih blokova.

“Preizgrađenost bloka, megalomanski ulazni prostor koji će ‘pojesti’ trg, loše prometno rješenje i podzemna garaža glavne su zamjerke projekta Borisa Podrecca”, navodi predsjednica GO HNS-a i članica Gradske skupštine A. K. Čičin-Šain.

Povjesničar umjetnosti Krešimir Galović iz Ministarstva kulture smatra: *“Koliko god je bloku potrebna obnova, Horvatinčiću se ne smije dopustiti da mijenja GUP i provodi samovolju”*.

ANALIZA DISKURSA: Nakon početne optimistične vizije predstavljenoga projekta, počinju se nazirati dvije izrazito suprotstavljene strane. Prva, koja zagovara projekt, na čijoj je strani i gradonačelnik, argumentira svoju poziciju važnošću renoviranja propalih donjogradskih blokova, te prijeko potrebnim revitaliziranjem centra grada. Druga strana, odnosno neki od predstavnika, povjesničar umjetnosti K. Galović i članica gradske uprave A. K. Čičin-Šain, vrlo su kritični prema projektu zbog mogućnosti izlaženja u susret Horvatinčiću u njegovim zahtjevima oko mijenjanja GUP-a. Konkretno zamjerke vezane su i uz izgradnju podzemne garaže ispod kompleksa. Ovakvo suprotstavljeno pozicioniranje aktera oko projekta dovelo je do naglašene kontroverznosti cijeloga slučaja, te stalnih konflikata među njima.

3. Vjesnik, 19. siječnja 2007.: “Gubljenje identiteta zbog megalomanskih dimenzija”

ČLANAK: Protestu protiv intervencije na Cvjetnom ili Preradovićevom trgu pridružili su se Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Institut za povijest umjetnosti i Društvo povjesničara umjetnosti.

“Najoštrije protestiramo protiv najavljene mogućnosti mijenjanja GUP-a zbog privatne inicijative – izgradnje interpolacije na Preradovićevom trgu”, stoji u izjavi čelnika tih institucija.

“Horvatinčićeva inicijativa narušava izgled grada i otvara Pandorinu kutiju za slične projekte pa smo morali reagirati”, rekao je Frano Dulibić s Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu.

ANALIZA DISKURSA: Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Institut za povijest umjetnosti i Društvo povjesničara umjetnosti protestirali su protiv mogućih izmjena GUP-a u svrhu realiziranja projekta iza kojega leži privatna inicijativa. Stručnjaci iskazuju bojazan oko realiziranja sličnih projekata u budućnosti, pa ovim protestom nastoje utjecati, ne samo na ovaj konkretni slučaj, nego na princip djelovanja kojim se podilazi ekonomskim akterima. Njihovom intervencijom u javni prostor trga mijenjajući GUP prema svojoj volji, dovodi se u pitanje relevantnost stručnih i civilnih stavova. Protestom se želi poručiti da to nije poželjna praksa za buduće djelovanje prozvanih aktera.

4. Večernji list, 27. 1. 2007.: “GUP se mijenja po mjeri Horvatinčića”

ČLANAK: Donosi se verbalni napad gradonačelnika Bandića na aktera civilnoga sektora T. Celakoskog iz organizacije Pravo na grad koja se otvoreno suprotstavila projektu. Njegova izjava glasi: *“Tko je taj Celakoski da ruši ono što gradim? Što je on stvorio cijeloga života – nema ni kućeta ni mačeta. Ne mogu svi ti jandnici zajedno srušiti što ja mogu izgraditi”*. I dalje nastavlja: *“Pička mu materina, šta boće taj Celakoski? Bog ih jeb'o bolesne! Da njih slušam i pratim proceduru, ne bi se ništa gradilo!”* (Bandić).

Gradonačelnik također napada i same građane, u ovom slučaju glumce, koji su organizirali protestno druženje ispred kuće velikoga hrvatskog pjesnika, a koja se po projektu treba srušiti. *“Neka oni pjevaju, sviraju, neka bubnjaju i buče koliko boće”* (Bandić).

Bandić izražava i namjeru promjene GUP-a kako bi se s projektom odmah krenulo, pa dodaje: *“... kreće se odmah u realizaciju projekta. Treba provjeriti što se mora promijeniti u GUP-u, a što ne, da bi se počelo raditi”*.

ANALIZA DISKURSA: Ovakve izjave vrijeđanja od strane jednoga političara, uz to i gradonačelnika Zagreba, nesumnjivo su rijetkost u razvijenim demokracijama i prije svega uređenim društvima. Gradonačelnikov bijes zbog neslaganja sa stavovima predstavnika jedne civilne udruge primjer je diskursa apsolutne moći jednoga čovjeka nad drugima, te nametnutoga obrasca ponašanja koji kad se ne poštuje dovodi do omalovažavanja onih s manje moći od strane onih s više moći. “Društvena je okolina jasno podijeljena na *ja – drugi i mi – oni* i osnova je svakoga govora neuvažavanja ili usredištenosti: prvi je član u središtu, drugi na periferiji, prvome se pripisuju pozitivne vrijednosti, a drugome negativne” (Ivas, 2005.:24).

Kod gradonačelnika su prisutni različiti manipulativni načini izražavanja ili manipulativne strategije, a ovdje su naročito izraženi tzv. pozitivan način samoprezentacije kroz moralnu superiornost, emocionaliziranje argumenata i naglašavanje svoje moći usprkos opoziciji (van Dijk, 2006.). Isticanje svoje moći gradonačelniku je način argumentacije nastaloga problema, pa samim time može i preskočiti zakonsku proceduru koja je očito za neke važeća, a za neke ne. Prema navedenom, u članku osim što je prisutan otvoreni sukob aktera civilnoga sektora i gradske vlasti, prisutna je i otvorena namjera gradonačelnika da projekt bude što prije realiziran i da on osobno pomogne u tome.

Manipulativan način izražavanja, tzv. diskreditiranje oponenta (van Dijk, 2006.), vidljivo je i u slučaju diskreditiranja glumaca od strane gradonačelnika.

5. Večernji list, 5. 2. 2007.: “O Cvjetnom prolazu treba pitati građane”

ČLANAK: U ovom članku akteri stručnjaci (predsjednik Udruženja hrvatskih arhitekata S. Randić i sociolog O. Čaldarović) komentiraju projekt.

“Generalni urbanistički plan nikako nije odraz samo stručnoga mnijenja nego i kolektivnoga dogovora” (Randić).

“Zapravo se ne zna jesu li građani za ili protiv Cvjetnoga prolaza u Zagrebu jer nema ozbiljnih socioloških istraživanja koja potvrđuju stav javnosti. Javnost je ključna, a neinformirana i načinom predstavljanja posla stavljena pred gotov čin” (Čaldarović).

ANALIZA DISKURSA: Sadržaj članka poručuje da navedeni stručni akteri smatraju da se u ovaj projekt nije ušlo na transparentan način te da se nije niti razmatralo što javnost misli o njemu. Samim time slijedi da politički donosioci odluka u ovom slučaju “bolje” znaju što građani hoće, odnosno kakav trg trebaju.

6. Jutarnji list, 19. 4. 2007.: “Bandić promijenio GUP u korist Tome Horvatinčića”

ČLANAK: Piše se o prihvaćanju i dopunama Generalnoga urbanističkog plana koje pogoduju investitorima kao ekonomskim akterima, u ovom slučaju Horvatinčiću i Hoto grupi.

“Protive se oni koji žele zaustaviti razvoj centra. Pa nekad su na Cvjetnom placu krave pasle, stvari se mijenjaju i to se ne može zaustaviti” (Bandić).

Pročelnik Zavoda za prostorno uređenje Fanjek u vezi izmjena GUP-a kaže: *“Riječ je o općim smjernicama na koje mogu reagirati i investitori i građani, nakon čega ćemo vidjeti koji će se amandmani prihvatiti”.*

ANALIZA DISKURSA: Neumitnu činjenicu utjecaja vremena na javne građevine gradonačelnik donosi na doista banalan način čudeći se nastalom nerazumijeva-

nju o nužnosti promjena na ovom prostoru, a koje treba provesti što prije – a to svakako, prema njemu, treba prepustiti onima koji razumiju i znaju kako ovaj trg treba urediti.

Politički akter iz gradskoga Zavoda za prostorno uređenje želi biti neutralan te ostavlja više mogućih rješenja ovoga slučaja čime vjerojatno nastoji umiriti javnost zbog nastalih događaja.

7. Jutarnji list, 8. 6. 2007.: “Za dva mjeseca počinje rušenje na Cvjetnom”

ČLANAK: Investitor i ekonomski akter Horvatinčić traži lokacijsku dozvolu radi realizacije svoga projekta na Cvjetnom trgu, pri čemu se sukobljava s parohom Popovićem oko vlasništva kina Zagreb. Pročelnik Gradskog ureda za prostorno uređenje Jelavić ističe da bi ulaz u garažu trebao biti iz Varšavske ulice i da se ništa neće graditi izvan granica GUP-a.

“Ne mogu čekati još pet godina da gradnja počne. Napraviti ću što se može”, kaže Horvatinčić.

ANALIZA DISKURSA: Ovom izjavom investor potvrđuje svoj angažman oko početka projekta te nastavak rada na njemu bez obzira na prepreke koje su se do sada pojavile. Privatna inicijativa i ulaganja obično imaju velika očekivanja za profitom koji se i u ovom slučaju vode za istim ciljem. Zanimljivo je što ovdje spominjani pročelnici raznih gradskih ureda ili zavoda ističu važnost poštivanja GUP kao jedine legalne metode, ali se isto tako nigdje ne navodi koliko se često po zakonu GUP smije mijenjati i prilagođavati. Tako su javnost i ostali uključeni akteri često zbunjeni jer se čini da se sve ipak događa u skladu sa zakonom.

8. Večernji list, 5. 10. 2007.: “Horvatinčić: Cvjetni trg neće se urušiti”

ČLANAK: Horvatinčić vjeruje da je početak gradnje na Cvjetnom trgu gotova stvar i dodaje da će koristiti *“posve novu tehnologiju u svjetskom građevinskom trendu...”*.

Urbanistica V. Petrinjak Šimek iz Zelene akcije o projektu kaže: *“Na Cvjetnom je predviđena maksimalna gradnja na minimalnom prostoru. ...riječ je o još starijim zgradama i povijesnoj baštini!”*

T. Celakoski iz Prava na grad kaže: *“U posljednjim slučajevima Bandić je pokazao prvorazredan politički kukavičluk i neodgovornost, a nekadašnji ‘ja pa ja’ zamijenio je riječima ‘nisam ja’. Zavodi za prostorno uređenje i zaštitu spomenika sprega su kapitala, biznisa i politike”.*

ANALIZA DISKURSA: Izneseni suprotni i suprotstavljeni stavovi o projektu investitora, s jedne strane, i članova civilnih udruga, s druge, indikator su postojećega nerazumijevanja jednih za druge čime se konflikti dalje nastavljaju. Iako investor

želi prikazati projekt sigurnim za grad jer će se u njemu koristiti nova tehnologija, ignorira probleme na koje aktivisti stalno upozoravaju (minimalan prostor, a maksimalna izgradnja, stare zgrade koje su i povijesna baština). Predstavnici civilnih udruga kritizirali su razne gradske zavode smatrajući ih potkupljenima i neučinkovitima pa su u ovom slučaju i inače otvoreno upozoravali na spregu kapitala i politike.

9. Večernji list, 21. 10. 2007.: “Preimenovali Cvjetni u Žrtava M. Bandića”

ČLANAK: Civilni akteri iz organizacija Pravo na grad i Zelena akcija na čelu s glumcem Vilijem Matulom, preimenovali su Cvjetni trg u Trg žrtava Milana Bandića tako da su stavili ploču s novim nazivom.

“Dragi naš Milane, danas, kada demokracija pobjeđuje, ti si našao mjesto za apsolutizam i rekao svoje slavno ‘kaj’! Sve se ruši, voda kulja...” (V. Matula).

Član zagrebačkoga gradskog poglavarstva D. Ljuština zadužen za područje obrazovanja, kulture i sporta, stao je u obranu gradonačelnika: *“Sramota je što se Bandića, koji je za Zagreb napravio više od svih dosada, povezuje sa žrtvama. On nema veze s urušavanjem... U Europi se gradovi razvijaju. Zar bi’ mi u Zagrebu morali ostaviti štakore?”* (D. Ljuština).

ANALIZA DISKURSA: Potpuno oprečna viđenja razvoja istoga grada, od strane umjetnika i gradonačelnika, postala su zaoštrena toliko da su akcije mijenjanja imena postale tzv. očajnički čin upozorenja javnosti na gradonačelnikovo sve bahatije ponašanje i iskorištavanje svoje moći u korist privatnih interesa. Politička elita grada trudi se javnosti pokazati da radi u njezinu korist, a da nije ni pokušala saznati što javnost stvarno misli i želi dok civilni sektor smatra da je javni prostor ugrožen. *“‘Moderna’ i često najučinkovitija moć je kognitivna (mentalna) i ostvaruje se uvjeravanjem, manipulacijom kao strateškom metodom mijenjanja mišljenja drugih radi vlastitih interesa”* (van Dijk, 1993.:254). Isticanje svoga rada za javno dobro jedan je od načina uvjeravanja kojim se gradonačelnik često koristi.

10. Večernji list, 8. 11. 2007.: “Bandić diskvalificirao glumce”

ČLANAK: Gradonačelnik Bandić poručuje glumcima ZKM-a: *“Nisu glumci ti koji će rješavati prometne probleme. Ni prometni stručnjaci ne recitiraju, nego izrađuju prometne studije koje smo od njih naručili”*.

ANALIZA DISKURSA: Prikazuje se namjera gradonačelnika da diskvalificira bilo kakve proteste protiv projekta Cvjetni trg, kao i bilo kakve kritike također. Glumcima, koji su protestirali kao građani, želi dati do znanja kako nisu kvalificirani da prosuđuju ili kritiziraju projekt općenito, a kamoli pitanje prometa. Iz toga se može vidjeti kakav gradonačelnik zapravo ima stav prema bilo kojem građaninu koji se usudi izreći kritičko mišljenje vezano uz projekt.

11. Vjesnik, 30. 11. 2007.: “Usvojen SDP-ov GUP, unatoč protivljenju javnosti i struke”

ČLANAK: Skupština grada većinom glasova prihvaća novi GUP protiv kojeg su bili HNS i HSP. Sukob SDP-a s HNS-om i HSP-om. M. Paliković Gruden, zastupnica HNS-a, najviše je kritizirala posljednji amandman Poglavarstva kojim se omogućuje gradnja ulaza u podzemne garaže ispod Donjega grada iz javnih zona jer se time omogućuje realizacija Horvatinčićeva projekta Cvjetnoga prolaza.

“U GUP-u nije definiran javni interes, a kakav je on ustvari najbolje pokazuje pismo 10 urbanista iz Zavoda koji su odbili staviti svoj potpis ispod toga dokumenta” (Paliković Gruden).

Gradonačelnik Bandić u obranu GUP-a pozvao je sve zastupnike na *“veličanstveno putovanje u Beč”*, gdje će im pokazati kakva budućnost očekuje Zagreb.

ANALIZA DISKURSA: Sam naslov članka već implicira kontroverznost oko usvajanja GUP-a jer su političke stranke HNS i HSP bile protiv njegova usvajanja kao i 10 urbanista koji su ga odbili potpisati. Ponovo se spominje ignoriranje javnoga interesa koji se dijelom zapostavlja i u novom GUP-u. Kao protuteža kritikama prihvaćanja novoga GUP-a javlja se gradonačelnik sa svojim vizijama Zagreba za kojega je ovaj projekt jedan od važnijih koraka prema *“veličanstvenom putovanju”* u njegovu budućnost. Njegov govor u sebi sadrži manipulativni princip *“korištenja fundamentalnih normi, vrijednosti i ideologija u diskursu koje ne mogu biti ignorirane ili odbijene”* (van Dijk, 2006.), u ovom slučaju vrijednostima i ideologiji modernoga europskog grada kojima bi se trebalo težiti, makar i pod cijenu gubitka vlastitoga identiteta.

12. Večernji list, 5. 12. 2007.: “Garaže i u strogom središtu”

ČLANAK: Zaključeno je kako će se neke garaže ipak moći graditi u strogom središtu ako investitori pribave prometne studije, pa će tako i *“poduzetnik Horvatinčić moći realizirati svoj stambeno-poslovni kompleks na Cvjetnom trgu, ispod kojeg će sagraditi garažu”*, stoji u članku.

“Veliki broj Zagrepčana uvjeren je da GUP ide naruku privatnim investitorima, u prvome redu Tomi Horvatinčiću zbog čega su već nekoliko puta prosvjedovali na Cvjetnom trgu s udrugama za zaštitu okoliša”, navodi se dalje u članku.

ANALIZA DISKURSA: Očigledno je da zabrane ne vrijede jednako za sve slučajeve jer postoje iznimke koje u slučaju Cvjetnoga projekta omogućuju nastavak gradnje podzemne garaže i time i cjelokupno zamišljenoga projekta. Sve aktivnosti i argumentacije civilnoga sektora dijelom su *“ostavljale vrijeme”* za osmišljavanje protuargumentacije od strane političkoga sektora. Stoga se može reći da je ovdje dijelom prisutna i *“manipulacija mišljena kao komunikacijska i interakcijska praksa u kojoj manipulator vježba kontrolu nad drugima, odnosno da manipulacija ne uključuje samo moć nego i zloupotrebu moći, dominaciju”*(van Dijk, 2006.).

13. Vjesnik, 15. 1. 2008.: "Horvatinčić stanarima nudi obnovu pročelja i garaža"

ČLANAK: "Istina je da ćemo uzeti dio Varšavske za ulaz u podzemnu garažu, ali građani će zato dobiti Cvjetni prolaz dug 125 metara, koji će istoimeni trg povezati s Gundulićevom", rekao je investitor T. Horvatinčić i naglasio kako u proljeće počinje gradnju svoga poslovno--stambenog kompleksa.

"Lokacijsku dozvolu zatražit ću nakon što projekt potvrdi Skupština potkraj mjeseca", kaže Horvatinčić dalje.

"Uredit ćemo sva pročelja u bloku Ilica – Preobraženska – Cvjetni trg – Varšavska – Gundulićeva, a spremni smo, u dogovoru s Gradom i stanarima, platiti i dio obnove vanjskih pročelja", najavljuje Horvatinčić.

"Kupili smo dio stanova u Varšavskoj, a pregovaramo i s ostalim stanarima", ističe investitor.

ANALIZA DISKURSA: U članku se, prije svega, od strane investitora želi istaknuti neprocjenjiva vrijednost ovoga projekta, i također višestruka korist koju će građani Zagreba, a naročito stanari imati od njega. Uredit će se pročelja zgrada uključenih u projekt, otvoriti podzemne garaže, veliki prolaz s kavanama i sl., ali se nigdje ne navodi žele li svi stanari prodati svoje privatno vlasništvo, koje se igrom slučaja našlo na spomenutim investitoru atraktivnim adresama. Visoke otkupne cijene stanova ponuđene od strane investitora ne mogu zadovoljiti baš sve stanare jer neloogično bi bilo očekivati da svi žele otići iz centra grada zbog novca. Kako je moguće da su investitor i njegovi najbliži podržavatelji projekta očekivali suprotno?

14. Večernji list, 27. 1. 2008.: "Građanski Zagreb na Bandića"

ČLANAK: Donosi se opis građanskoga prosvjeda protiv izgradnje na Cvjetnom trgu. Akciju su organizirale nevladine organizacije Pravo na grad i Zelena akcija, čiji su aktivisti podigli veliki transparent s porukom gradskoj vlasti – *Odustanite*. Prosvjed su podržali brojni umjetnici, glumci, sveučilišni profesori, stanari – otprilike 4.000 ljudi. Akcija je održana 26. siječnja uoči donošenja Detaljnoga plana uređenja bloka (DPU) 31. siječnja, gdje investitor namjerava urediti luksuzni centar i podzemnu garažu. Ako taj plan bude prihvaćen 31. siječnja, investitor će dobiti zeleno svjetlo za svoj projekt. Predsjednik Zelene akcije T. Tomašević izjavljuje: "Ako Skupština 31. siječnja prihvati DPU bloka kod Cvjetnoga trga, organizirat ćemo veliki prosvjed s programom i koncertom na Trgu bana Jelačića".

Argumenti za i protiv vezani uz projekt vide se u podčlanku pod nazivom *Protiv i za: Argumenti građana i ulagača* te zatim Horvatinčićev komentar na prosvjed u članku pod naslovom *Horvatinčić protivnike optužio za osobne interese*, gdje izjavljuje: "Ni jedan posto ljudi ne bi prosvjedovao kad bi znali kako će nakon gradnje izgledati blok. Bukači na čelu kolone obmanuli su građane! Dvije javne dvorane, garaža s 360 mjesta kojom će upravljati Grad Zagreb, nova pješačka zona u bloku

od 2.340 četvornih metara te luksuzni stanovi i trgovine sadržaj su kakav Zagreb zaslužuje!”

ANALIZA DISKURSA: Članak prikazuje dosad najveći građanski prosvjed i akciju zaustavljanja gradnje Horvatinčićeva projekta na Cvjetnom trgu koji se građanima Zagreba, unatoč stalnim prosvjedima, čini gotovo nemoguće zaustaviti zbog izrazite povezanosti glavnoga investitora s *prvim čovjekom* Zagreba. Direktna i otvorena sukob između političkih i ekonomskih aktera, s jedne, i građana i stručnjaka, s druge strane, kulminirao je ovim prosvjedom. Međutim, ne ostaje još puno opcija kojima se civilne udruge i stručnjaci mogu koristiti u svojoj borbi protiv ovoga projekta jer postoji mogućnost prihvatanja DPU-a u Skupštini grada Zagreba za nekoliko dana, što bi im definitivno “zavezalo ruke” za daljnje akcije. Ostaje opcija organiziranja novoga prosvjeda od strane Zelene akcije u slučaju prihvatanja DPU-a. Manipulativne strategije (van Dijk, 2006.) kao što su diskreditiranje svojih oponenta, veličanje projekta zbog javnoga dobra i javne koristi koje će se naglasiti njegovom izgradnjom, te naročito neupitne vrijednosti ovoga projekta kojeg Zagreb svakako zaslužuje, lako se mogu prepoznati u govoru glavnoga investitora Horvatinčića.

Slika 4.
Prosvjed od 26. siječnja 2007.



<http://www.pravonagrad.org/OdustaNite/pic3.jpg>

Zanimljivo je što je sve više javnih osoba, oporbenih političara i stručnjaka sudjelovalo u prosvjedu i protiv projekta pa to nije više samo građanska akcija ili

inicijativa, nego se može reći da poprima obilježje tzv. društvenoga pokreta. Nove društvene pokrete (od 80-ih godina 20. stoljeća) neki autori nazivaju i političkim jer imaju snagu mijenjanja stvarnosti, a njihov je interes borbe često političke prirode. "Minimum zahtjeva za korištenje riječi 'politički' je da akteri eksplicitno tvrde da se sredstva akcije mogu prepoznati kao legitimna i da ciljevi akcije mogu obvezivati širu zajednicu" (Offe, 1987.:132). Novi društveni pokreti kao moderni fenomeni između ostalih društvenih aktivnosti, bave se i problemima života u gradovima, odnosno fizičkim prostorom grada, njegovim teritorijem, nasljeđem i očuvanjem identiteta grada. Pregled novih društvenih pokreta od sredine 80-ih godina 20. stoljeća možemo pratiti i kao "pojavu novih društvenih pokreta koji se više nisu mogli razumjeti iz klasične perspektive izvaninstitucionalnoga kolektivnog djelovanja" (Mesić, 1998.:699).

15. Jutarnji list, 31. 1. 2008.: "Danas dan odluke o Cvjetnom trgu"

ČLANAK: Gradska skupština donosi odluku o Detaljnom planu uređenja za projekt T. Horvatinčića na Cvjetnom trgu: "...gotovo je sigurno da će DPU Cvjetni trg unatoč nedostatku trojice vladajućih zastupnika biti prihvaćen".

Arhitekt N. Fabijanić izrazio je svoje nezadovoljstvo projektom: "*Zakašnjelo i bez velikih arhitektonskih imena gradnja HOTO shopping-centra završit će s unutar-njim holom umjesto prolaza, s nekoliko stanova na zadnjoj etaži, s ponekom srušenom kućom, pa makar su u njoj nekad živjeli i pjesnici, s garažom u koju će se, nadam se, sići unutar investitorove parcele*".

Drugi arhitekt, J. Rošin, komentira kako "*blokove u Donjem gradu treba urediti, ali za to mora postojati plan koji izrađuje Grad*".

ANALIZA DISKURSA: Člankom je prikazano kako će Detaljni plan uređenja gotovo sigurno biti prihvaćen, bez obzira na kritike stručnjaka, te činjenice (ne)namjernoga nedostatka trojice vladajućih zastupnika u Gradskoj skupštini. Mišljenje određenih arhitekata pokazuje neslaganje ovoga projekta s planovima i regulativama, te samim time i upitnosti cijeloga projekta. Njihovi komentari vjerojatno neće utjecati na daljnju realizaciju projekta. Iz toga se može ustvrditi kako je moć stručnih aktera, kao i moć građana, mnogo manja ili gotovo zanemariva u odnosu na moć gradskih institucija i investitora iako je mišljenje stručnjaka cijelo vrijeme prisutno u javnom medijskom diskursu.

16. Jutarnji list, 4. 2. 2008.: "Naših 5 točaka zašto ćemo se boriti protiv Cvjetnoga prolaza"

ČLANAK: Novoosnovana Udruga 40 uglednih građana navela je 5 ključnih točaka zbog kojih će se boriti protiv Horvatinčićeva projekta, a one su: "*Uzurpiranje pješačke zone u Varšavskoj zbog privatnoga shopping-centra Cvjetni prolaz, vraćanje automobila u pješačku zonu, rušenje dviju kuća na Cvjetnom trgu, zanemarivanje volje 54.000 građana te vidljiva sprega kapitala i vlasti*".

Glumica U. Raukar ukazuje na to da “u tom projektu nema javnoga interesa jer trgovine i privatni stanovi to nisu”, te kako je “Cvjetni prolaz postao simbol afera, netransparentnih poslova te nepoštivanja i zanemarivanja mišljenja građana zbog krupnog kapitala”.

Profesor urbane sociologije O. Čaldarović smatra kako “donjogradske blokove treba urediti, ali ne i preizgraditi te dovlučiti još automobila u grad. Treba napraviti kompletnu studiju o mogućnostima uređenja u svim donjogradskim blokovima, a ne da Grad servisira želje investitora”.

Arhitekt B. Budisavljević, član novonastale udruge, napominje kako će “udruga biti neovisna od politike i sasvim stručna, a ne kao Savjet za lijepo u kojem sjede gradski službenici, odnosno produžene ruke S. Dakića i I. Dadića”.

ANALIZA DISKURSA: Osnivanje Udruge 40 uglednih građana (uglavnom arhitekata, urbanista, povjesničara umjetnosti, sociologa, glumaca) koja će se baviti “organiziranjem tribina i prosvjeda na kojima će građane informirati o Cvjetnom prolazu i svim ostalim spornim megalomanskim projektima koji će devastirati Zagreb”, čini se kao zadnji korak u javnom djelovanju zaštite Cvjetnoga trga. Prezentirani su argumenti, kao i pretendiranje na neovisnost i odvojenost od politike, što su glavni ciljevi koji će spomenutu udruhu voditi u daljnjem radu. Međutim, i u ovom slučaju ostaje vidjeti kako će se sve dalje razvijati. Stvaranje ove udruge još je jedna “preporuka za razvoj civilnih organizacija, kao i artikulirano predstavljanje svojih postignuća i planova u medijima” (Bežovan; Zrinščak, 2007.).

17. Jutarnji list, 6. 2. 2008.: “Devetero odbilo potpisati GUP”

ČLANAK: Devetero arhitekata zaposlenih u zagrebačkom Zavodu za planiranje koji se nisu htjeli potpisati na Završnu verziju Generalnoga urbanističkog plana, ucijenili su njihovi šefovi premještanjem na niže radno mjesto ako ne stave svoj potpis na GUP. U strahu za svoj posao, šestoro se ipak potpisalo. Pronađen je službeni dopis u kojem je jedan od šefova tražio smjenu svih devetero arhitekata.

“Treba im omogućiti obavljanje poslova u drugim tijelima uprave grada, a ne onih od kojih se oni distanciraju”, između ostaloga stoji u dopisu koji je poslan gradonačelniku Bandiću. Jedan od pobunjenih arhitekata izjavio je: “Iako su se brojni moji kolege tada uplašili i bili u nedoumici, nitko se nije potpisao. No, kako nas je nekoliko naših šefova svakodnevno obilazilo i pojedinačno nam ‘objašnjavalo’ zašto moramo potpisati GUP, naposljetku se veliki dio mojih kolega predomislio i nevoljko potpisao. Naime, većina tih ljudi je pred mirovinom i jednostavno nisu mogli toliko riskirati”.

Pročelnik Zavoda Fanjek komentirao je: “Smatrao sam da treba završiti GUP i maksimalno sačuvati jedinstvo tima i u tom smislu smo radili i dalje. Za mene se to pismo, kao i slučaj nisu ni dogodili. To je normalna komunikacija između ljudi u Zavodu”.

ANALIZA DISKURSA: Prijetnja otkazom arhitektima pokazuje koliko su daleko politički akteri spremni ići, te se čak služiti načinima represije nad onima koji se ne

slažu s njima. Za neke su izmjene GUP-a koje bi koristile projektu Cvjetni trg očito od presudne važnosti za grad, ali još i više za određene pojedince. Nesporazumi s navedenim arhitektima oko ciljne prenamjene zelenih površina u građevinska zemljišta, s čime se oni nisu htjeli složiti, bili su razlog otkaza. Za prijetnje otkazom u Zavodu za planiranje znao je i pročelnik Fanjek, ali se on sam na dopis nije potpisao. Njegovo prešutno ignoriranje i umanjivanje nastale situacije također puno govori o težini ovoga slučaja. I gradonačelnikova šutnja o cijelom slučaju, u kojem je vidljivo da je i sam sudjelovao, govori u prilog netransparentnosti i nekorektnosti njihovih radnji. Vidi se i da su određeni politički akteri gotovo neometano izvršili svoju volju.

18. Jutarnji list, 31. ožujak 2008.: “Odustajem od Cvjetnoga prolaza”

ČLANAK: “Oni svi zapravo su izmanipulirani šačicom ljudi koji žele zadržavanjem štakornjaka u donjogradskim blokovima unazaditi i paralizirati Zagreb u svom razvoju”, rekao je T. Horvatinčić koji kao glavne krivce za manipulaciju građana vidi udruge Pravo na grad i Zelena akcija, stoji dalje u tekstu.

“Nemam još nikakve konkretne ponude, no 99 posto siguran sam da ću projekt prodati. Uopće me ne zanima hoće li to biti Rusi, Arapi ili Srpska pravoslavna crkva, no ne želim više imati posla s tim reketarenjem” – rekao je Horvatinčić koji kaže kako razmišlja i o izlasku iz građevinskoga biznisa.

“Još se neću veseliti niti trijumfalno nastupati dok to ne bude čvrsto dokazano. Ako je to i istina, naš posao tek počinje. Sad treba osmisliti kako na humani način urediti Donji grad jer Horvatinčićev koncept nije bilo sretno rješenje”, rekla je V. Petrinjak Šimek iz Zelene akcije. Dodaje i kako smatra kako bi Horvatinčić otkupljeno kino Zagreb i bivšu tiskaru trebao prodati gradu.

ANALIZA DISKURSA: Potpuno neočekivano investitor Horvatinčić poručio je javnosti kako nakon brojnih događanja oko projekta Cvjetni trg unatrag više od jedne godine ipak odustaje i povlači se iz projekta. Vijest je snažno odjeknula u svim krugovima povezanima s projektom i zazvučala gotovo nevjerojatno. Zar nakon toliko mijenjanja i dopuna GUP-a Zagreba koje su najviše pogodovala gradnji u donjogradskim blokovima, a time i ovom projektu, te očitom povezanošću s političkom vlasti u gradskim institucijama, investitor ipak želi odustati?! Vjerojatno je to njegov novi način dolaženja do krajnjega cilja. Teško možemo zamisliti da će svi stanari stalno spominjane Varšavske 6, koje Horvatinčić proziva za reket, pristati prodati svoje privatno vlasništvo (stanove) za ikakav novac, pa bio i izrazito velik. Čini se da je netko obrnuo logiku – ako stanar želi i dalje živjeti na staroj lokaciji zar je zato reketar on ili netko drugi? Civilne udruge Zelena akcija i Pravo na grad imat će razloga slaviti jer se njihov svesrdni trud možda i isplatio pa se od projekta Cvjetni trg potpuno odustane što je i bio njihov krajnji cilj. Međutim, ostavljamo sve mogućnosti otvorene jer se nakon mnogih navedenih situacija oko Cvjetnoga trga sve i čine podjednako moguće.

4. Zaključak

Iznesenim radom nastojalo se rasvijetliti probleme nastale uz planiranu gradnju na Cvjetnom trgu te aktere koji su sudjelovali u projektu. Korištenom analizom diskursa, odnosno analizom izabranih novinskih članaka, istaknuti su svi glavni akteri koji se pojavljuju u konkretnom slučaju, kao i njihova opredijeljenost za ili protiv projekta. Rezultati istraživanja pokazali su nejednake i neravnopravne odnose moći i utjecaja uključenih aktera. Najveći utjecaj i moć imaju političke strukture s gradonačelnikom na čelu koje svoje djelovanje argumentiraju javnim interesom svih građana i nužnošću promjene izgleda grada. Argumenti struke i javnosti, ionako podijeljeni, nisu bili dovoljno utjecajni niti moćni. Djelovanje ekonomskih aktera u ovom konkretnom slučaju može se pojasniti poznatom sintagmom *cilj opravdava sredstvo* jer su im načini dolaženja do cilja često bili nedovoljno transparentni. Povezanost ili simbioza ovih dvaju tipova aktera dovela je do čestoga mijenjanja prostornih planova, prvenstveno GUP-a grada Zagreba. I u medijima je stalno naglašavano kako neki političari podilaze privatnim interesima i samom investitoru, a u suprotnosti s interesima grada i njegovom povijesnom i kulturnom baštinom. Iz civilnih udruga Zelena akcija i Pravo na grad konstantno se upozoravalo na sve veći Horvatinčićev utjecaj i svesrdnu pomoć od strane gradonačelnika Bandića. Stoga se može reći da je u ovom slučaju planirana promjena izgleda Cvjetnoga trga ipak stvar političke volje. U prilog tome govori i činjenica izmjene GUP-a u korist ovoga i sličnih projekata, a od strane nadležnih gradskih institucija. Tako se može očekivati da će se projekt nastaviti jer je novim GUP-om usvojenim od strane Skupštine grada Zagreba krajem 11. mjeseca 2007. godine, omogućena gradnja u središtu grada, a time i ovom konkretnom slučaju. Pitanje je samo koliko će se njegov budući izgled uspjeti inkorporirati u postojeće gradsko tijelo. Stoga se može potvrditi kako je slučaj Cvjetni trg samo jedan u nizu sličnih slučajeva karakterističnih za tranzicijska društva u kojima privatni kapital često ima iznimnu moć. Primjer Cvjetnog trga prikazuje nametanje privatnih interesa pojedinaca iznad javnih interesa građana, odnosno u ovom slučaju osobnoga profita i utjecaja iznad javnoga korištenja i upotrebe gradskoga trga. Tako se poznata sintagma *prava na grad* može dovesti u pitanje jer je očito da se ne odnosi na sve podjednako. “Društvena, politička i kulturna organizacija dominacije implicira *hijerarhiju moći*: pojedini članovi dominantne grupe imaju posebnu ulogu u planiranju, donošenju odluka i kontroli nad procesima stvaranja (jačanja) moći i to su tzv. *elite moći*” (van Dijk, 1993.:255). Iako su političke elite doživjele oštre kritike svoga djelovanja od strane civilnoga sektora, građana i stručnjaka za prostor, čini se da nije umanjena njihova moć. Odnos moći istraživanih aktera pokazao se izrazito neravnopravan i nejednak čime se potvrdilo početnu hipotezu o hijerarhizaciji društvenih aktera.

Iz rezultata istraživanja vidljivo je da je za usporavanje ovoga projekta nesumnjivo zaslužno uporno i angažirano djelovanje civilnoga sektora i dijela stručne javnosti. Zajednički su više od godine dana građanima i političarima poručivali da ne žele gradnju u centru grada na urbanistički neprimjeren i megalomanski način. Prvenstveno su civilne udruge Zelena akcija i Pravo na grad pokazale iznimnu angažiranost oko ovoga slučaja kontinuirano organizirajući peticije građana, prosvjedne

skupove, izvješća za medije i sl. Uključivši brojne stručnjake za prostor i same građane, dobili su veliku snagu kolektivnoga djelovanja kojom su ovaj projekt usporavali. Od strane dijela medija također su imali podršku što je u percepciji ovoga problema za stanovnike Zagreba odigralo značajnu ulogu. Tako se može reći da je položaj i utjecaj civilnih udruga u društvu ukupno gledajući bolji od onoga koje su imale do nedavno. U Hrvatskoj uloga neprofitnoga sektora postaje sve važnija i potrebno ju je naglasiti kao jedan od elemenata stvaranja civilnoga društva. "Nije nebitno spomenuti kako su neprofitne humanitarne organizacije i inače značajno pridonijele izgradnji civilnoga društva u Hrvatskoj. One su pridonijele razvoju mreže institucija koje izgrađuju intermedijarnu strukturu između države i tržišta, te se osnivaju na participaciji građana" (Bežovan, 1995.:211). Međutim, organizacije civilnoga društva još se uvijek ne pojavljuju kao specifični 'proizvođači' društvenoga kapitala, što možemo povezati sa sociokulturnim prostorom Hrvatske koji više naginje obeshrabrivanju i pasivnosti građana nego samoinicijativi i samopouzdanju (Bežovan; Zrinščak, 2007.). Sve ovo doprinosi netransparentnosti njihovoga djelovanja koje može izazvati sumnju kod građana i time umanjiti njihovu učinkovitost u raznim pitanjima kojima se bave jer je poznato da je u Hrvatskoj u 90-ima 20. stoljeća postojalo određeno nepovjerenje prema nevladinom ili civilnom sektoru. Danas se stječe dojam da je nepovjerenje ipak manje, čemu su bez sumnje pridonijele ove dvije udruge.

Iako je privatno ulaganje i inicijativa investitora T. Horvatinčića isticano kao pokretač nužne modernizacije i revitalizacije centra Zagreba, a on glavni nositelj te modernizacije, planirani projekt velikom dijelu javnosti ostao je neprihvatljiv i nepoželjan. Naglašenu podršku cjelokupnom projektu kontinuirano i otvoreno pružao je gradonačelnik M. Bandić, smatrajući ga sigurnim putem pretvaranja Zagreba u primjere poznatih europskih metropola, kao što je Beč. Stoga je svako nedijeljenje njegova oduševljenja planiranim uređenjem centra grada nailazilo na oštre kritike. Spomenuto je kako je T. Horvatinčić na kraju razočarano najavio da odustaje od projekta jer smatra da je javnost "izmanipulirana šačicom ljudi koji žele zadržavanjem štakornjaka u donjogradskim blokovima unazaditi i paralizirati Zagreb u svom razvoju". A šačica ljudi koje krivi ustvari su civilne udruge i civilna inicijativa koja je nastojala zaustaviti projekt. Tako je nastala gotovo polarizirana situacija gdje su na jednoj strani akteri koji podržavaju projekt s T. Horvatinčićem i M. Bandićem na čelu, a na drugoj su strani civilni sektor i dio stručnjaka za prostor kao protivnici projekta. Čini se da je s razvojem događaja oko Cvjetnoga trga bilo najmanje onih neutralnih i neopredijeljenih.

Na kraju se može reći da su jedni zagovarali nestanak tzv. štakornjaka i zapuštenih dijelova centra grada, te to proklamirali kao javni interes. Drugi su se borili za očuvanje postojećega javnog prostora za koji se čini da je bio ugrožen ovim projektom, te također za očuvanje kulturne i povijesne baštine grada. Nijedna strana, međutim, ne opovrgava nužnost revitalizacije i urbane obnove ovih dijelova Zagreba, pa su se i najviše sukobili oko njihova provođenja. S obzirom da su zagrebačkom središtu grada potrebne reurbanizacija i gentrifikacija jer postoje dijelovi koji su potpuno zapušteni i devastirani, poželjno ih je provoditi kako na moderan tako i

na općeprihvaćen, javan i stručan način da do sličnih slučajeva poput ovoga ne bi došlo u budućnosti.

Literatura

1. Bassand, M. (2001). Za obnovu urbane sociologije – jedanaest teza. *Sociologija*, Vol. XLIII, br. 4.
2. Bežovan, G. (1995). Neprofitne organizacije i kombinirani model socijalne politike. *Revija za socijalnu politiku*. God. 2, br. 3:195–214.
3. Bežovan, G.; Zrinščak, S. (2007). *Civilno društvo u Hrvatskoj*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk i Hrvatsko sociološko društvo.
4. Castells, M. (2000). *Uspon umreženog društva*, sv. I. Zagreb: Golden marketing, 583 str.
5. Čaldarović, O. (1996). Javni prostori i javnost u gradu: pretpostavke socijalne interakcije. *Čovjek i prostor*, 43, 3–5:86–87.
6. Čaldarović, O. (1989). *Društvena dioba prostora*. Sociološko društvo Hrvatske, 155 str.
7. Fairclough, N. (1992). Discourse and Text: linguistic and intertextual analysis within discourse analysis. *Discourse and Society*. Sage (London, Newbury Park and New Delhi), Vol. 3 (2):193–217.
8. Hodžić, A. (2005). Društveno restrukturiranje i novi socijalni kontekst. *Sociologija sela*, 43, 169 (3).
9. Horvat, S. (2007). *Znakovi postmodernog grada*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
10. Ivas, I. (2005). Govorna kultura u odgoju za medije. U: Zgrabljić Rotar, N. (Ur.). *Medijska pismenost i civilno društvo*. Sarajevo: Media Centar.
11. Lefebvre, H. (1976). *Pravo na grad*. Zagreb: Urbanistički zavod grada Zagreba. Prijevodi: 4.
12. Mesić, M. (1998). Teorija društvenih pokreta američke perspektive. *Društvena istraživanja*, god. 7, br. 4–5 (36–37):699–729.
13. Offe, C. (1987). Novi društveni pokreti – izazov granicama institucionalne politike. U: Pavlović, V. (Ur.). *Obnova utopijskih energija*. Beograd: IIC SSO Srbije i CID PK SSO Jugoslavije: 125–162.
14. Perković, Z. (2002). *Bijeg u neozbiljnost*. Zagreb: Horetzky.
15. Sassen, S. (2001). *The Global City. New York, London, Tokyo*. (Second edition). Princeton: Princeton University Press.
16. Schaffer, R.; Smith, N. (1986). The Gentrification of Harlem? *Annals of the Association of American Geographers*, 76 (3).
17. Seferagić, D. (2005). Piramidalna mreža gradova. *Sociologija sela*, 43, 169 (3).
18. Službeni glasnik Grada Zagreba, broj 14, od 31. srpnja 2003. (www.zagreb.hr)
19. Soja, W. E. (2000). *Postmetropolis: Critical Studies of Cities and Regions*. Oxford, UK: Blackwell Publishers.
20. Svirčić Gotovac, A.; Zlatar, J. (2007). *Varios Urban Spatial Agents – The Case of Cvjetni trg (Preradović Square) in Zagreb*. In: *Social Structures and Institutions. The Quest for Social Justice*. Dubrovnik: 18. 6. – 23. 6. 2007. (PowerPoint Presentation)
21. Van Dijk, T. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society*. London: Sage Publications.
22. Van Dijk, T. (2006). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*. Vol. 17 (3):359–383.
23. Vujović, S. (2006). Akteri urbanih promena u Srbiji. *Sociologija sela*, 44, 171 (1).

24. Zukin, Sh. (1987). Gentrification: Culture and Capital in the Urban Core. *Annual Review of Sociology*, No. 13:129–147.
25. Župančić, M. (2005). Infrastrukturna opremljenost hrvatskih seoskih naselja. *Sociologija sela*, 43, 169 (3):617–659.
26. Webb, M. (2007). *From Society Hill to Weinland Park: Assessing the Changing City Role in Gentrification*. The Ohio State University: A Senior Honors Thesis.
27. <http://www.jutarnji.hr>
28. <http://www.pravonagrad.org>
29. <http://www.vjesnik.hr>
30. <http://www.zelena-akcija.hr>

Anđelina Svirčić Gotovac
Jelena Zlatar

Institute for Social Research in Zagreb, Croatia

e-mail: angelinasg@gmail.com; zlatar.jel@gmail.com

Actors of the Flower Square reconstruction in Zagreb

Abstract

The case of the residential – business complex in Flower Square in Zagreb is interesting in many ways. Actors involved in the project in 2007 and at the beginning of 2008 are analysed in the discourse analysis of three daily papers (*Jutarnji list*, *Večernji list* and *Vjesnik*). Briefly, the investor Tomo Horvatinčić presented his building project to the public at the end of 2006. The project immediately generated a heated discussion about the building and demolition in the square and two opposing parties emerged: those who supported the whole project and those who were against it from the very beginning. Those in favour of the project claimed that it was necessary to take care of the run-down buildings in the centre of Zagreb and the project was in fact in the best interest of all citizens. Those against emphasized a threat to the public space and public interest, traffic congestion, disregard of cultural and historical heritage of the place. This polarization brought out the main actors involved in the case of Flower square: they are political, economic, professional/expert and civil society actors. The civil sector (*Pravo na grad*, *Zelena akcija* etc.) and some professionals (architects, town planners, actors, sociologists and others) opposed demolition in the square and organized protests. The impression prevailed in public that certain town institutions and the Mayor of town Milan Bandić himself, strongly supported the project from the start since the Master city plan changed several times. Eventually, the project was somewhat modified due to the public and media reactions and the main investor even “threatened” to give it up. Regardless of the final case scenario, the question remains: how will this project, if finished, be incorporated into the centre of the city?

Key words: Zagreb, Flower square, actors, public space, reconstruction, gentrification, discourse analysis.

Received in April 2008

Accepted in May 2008